

'Niet om te oordelen, ben ik gekomen'

HESTER ANSCHÜTZ

Claudia de Raadt (60) nam deze maand afscheid na dertien jaar werk voor het Internationaal Hulpfonds (IHF), dat projecten buiten de Nederlandse grenzen ondersteunt die vanuit de vrijeschoolpedagogiek werken. Goed werk of verkapt neokolonialisme? 'Ik kom niet in Afrika om te zeggen hoe goed wij het doen in het westen. Ik vond het interessant te ontdekken wat van het vrijeschoolonderwijs in de Afrikaanse cultuur past', vertelt Claudia. Zo wordt vrijeschoolonderwijs in Afrika vaak 'Creative Education' genoemd, omdat de associatie met antroposofie te veel vragen oproept.

'Niet om te oordelen, ben ik gekomen', refereert Claudia de Raadt in eigen woorden aan een zinsnede uit de bijbel. 'Zo is het precies', vervolgt ze. 'Ik ben allergisch voor kolonialisme.' En voor zendingenwerk, al is ze ouderling van de Hervormde Kerk. 'Ik zit in heel veel groepen als bestuurder of lid, een jazzclub, twee sigarenclubs, de kerk, een Zorgcentrum voor oudere mensen en het IHF en iedereen weet van mijn werk in de andere groepen. Daar ben ik altijd open in geweest.'

Vindt ze het overbrengen van het vrijeschoolonderwijs vanuit Nederland naar Afrika niet juist een vorm van neokolonialisme? 'In Zuid-Afrika kennen de kinderen met name het oude Engelse schoolsysteem van staatscholen. Dit bestaat er vooral uit dat het kind doodstil zit en de kennis er kreeg ingeramd. Letterlijk slaan is nu gelukkig bij de wet verboden, maar het komt natuurlijk nog voor. Met het vrijeschoolonderwijs zien de Afrikaanse ouders dat kinderen graag naar school gaan; dat is alleen al zo'n verschil. Zelfs als een vrijeschoolkind ziek is, wil het nog naar school.' Daarbij is het belangrijk verhalen, rituelen en gebruiken uit de eigen cultuur in het vrijeschoolonderwijs in Afrika te brengen, vindt Claudia. 'Je hebt de archetypen en oerelementen in onze sprookjes die wij hier van Grimm kennen. Dat past in Afrika ook, maar dan met hun eigen sprookjes met dieren uit hun eigen natuur; dus bedenk je een poppenkastspel over een slang. Sommige jaarfeesten vieren ze daar precies andersom; dus met Sint Jan maken ze de lantaarns die wij hier met Sint Maarten in november maken. En in het paradijs spel draagt Eva een gebatikte doek

en Adam een overall. Dat is fantastisch. Als ik dat zie, roep ik niet: "Dat kan niet, want wij doen het anders." Het is juist interessant om te zien dat het zo ook kan.'

De zwarte mensen hebben in Afrika door het apartheidssysteem veel van hun eigenwaarde en zelfrespect verloren, zo heeft Claudia ervaren tijdens haar reizen. 'Ze hebben een enorme honger naar verbetering van hun situatie en dan is een goede opleiding noodzakelijk. Als we deze mensen de grondbeginselen van de vrijeschoolpedagogiek kunnen duidelijk maken, dan kunnen zij dat "vertalen" naar hun eigen cultuur.'

PEDAGOGIEK

De kennismaking met de vrijeschool ging bij Claudia de Raadt zoals bij vele ouders via de schoolkeuze van haar oudste zoon – in totaal kreeg ze vier kinderen. 'Voor mij bracht antroposofie een nieuwe dimensie in de voor mij bekende bijbelse verhalen; de begrippen als karma en reïncarnatie waren helemaal nieuw voor mij.' Ze bezocht een open dag van de vrijeschool in haar woonplaats Bussum en ze vond het leuk. 'Het rekenen en de verhalen, zoals over de hamer van Thor. Ik gaf toen al zes jaar les op een reguliere school, na de kweekschool te hebben gedaan. Ik deed dingen al heel creatief in mijn lessen.' Maar dit voegde nog iets toe; het bewustzijn waarom je iets leert aan de kinderen. 'Deze pedagogiek leerde me waarom kinderen op een bepaalde leeftijd iets het beste aangereikt kunnen krijgen en bepaalde verhalen het beste kunnen horen. Er ging een wereld voor me open.'

Ze volgde een nascholingscursus vrijeschoolpedagogiek en ging op de Bussumse vrijeschool aan de slag. Door hevige migraine gekweld moest ze haar geliefde vak opgeven; in 1989 werd ze afgekeurd. In diezelfde periode ontmoette ze op een antroposofische scholingscursus in Driebergen iemand van het IHF. Claudia is er de persoon niet naar om werkloos thuis te zitten – hoewel ze genoeg te doen had in de zorg voor haar man en vier kinderen. Al gauw had ze de portefeuille Afrika onder haar hoede, in eerste instantie nog aangevuld met Oost-Europa. 'Voor het fonds heb ik ook hard gewerkt, maar dat kon op de tijdstippen die ik zelf koos.'

De kennismaking met Afrika volgde al snel. 'Ik wilde met eigen ogen zien wat er gebeurde. Het was niet als bij de ongelovige Thomas – eerst zien, dan geloven – maar als ik iets zelf heb gezien, kan ik er warm voor lopen en er enthousiast over vertellen.'

Ze vertrok voor zes weken naar Afrika, iets wat ze nog vele malen in de jaren die volgden zou doen. ‘Ik leer uit de praktijk; niet uit boeken. In boeken staat een heel verhaal en mijn hoofd barst al van de verhalen. Als ik lees, kan ik niet meer denken wat ik wil. Daarom hou ik zo van breien, dat houdt je bij jezelf en tegelijk kan ik denken wat ik wil en seintjes van boven ontvangen. Ik lees mensen. Ik kwam in Afrika om mensen te lezen.’

KNOOPJES LEGGEN

‘Ik bezocht altijd zo veel mogelijk vrijescholen en mensen als ik daar was’, vertelt Claudia. ‘Ik kende iedereen en legde knoopjes in de “lijntjes” die ik tegenkwam. Zo ontmoette ik een blanke juf – oorspronkelijk uit Ede afkomstig – die Engels gaf aan zwarte kinderen op de Michael Oak School in Kaapstad. Terug in Nederland heb ik contact gelegd met iemand die ik kende van de vrijeschool in Ede en heb daar verteld over Kaapstad. Zo is er een verbinding tussen beide scholen ontstaan en stuurt Ede jaarlijks geld naar de school in Kaapstad en de kinderen mailen met elkaar. Ik verbind de lijntjes met elkaar. Maar tegelijk merk ik hoe ontzettend hard ze ook daar boven werken’, en ze wijst met haar vinger omhoog.

Op deze manier is er een langlopend contact ontstaan tussen de opleiding voor kunstzinnige therapie in Leiden en de Khanyisa School, een Tobiasschool in Kaapstad, waar jaarlijks Nederlandse studenten stage lopen. ‘Dat loopt nu vanzelf en dat is ook de bedoeling.’ Met behulp van de Rondbrief van het IHF kunnen particulieren bijdragen aan projecten in Afrika. ‘Er was een school die toiletten nodig had en ik schreef hierover een artikelje in de Rondbrief. Een particulier reageerde en bleek de achthonderd euro te willen doneren. Ook hierbij is dus mijn taak het leggen van de knoopjes.’

Claudia checkte bij haar ‘Afrikaanse geweten’ altijd of een aanvraag vanuit het Afrikaanse continent legitiem was. ‘Een school in Tanzania vroeg mij om subsidie voor het reisgeld van twee docenten die vanuit Nederland een periode wilden lesgeven op de vrijeschool daar. Ik bel dan met mijn contactpersoon bij het Centre for Creative Education of de Federation of Walfdorfschools in Kaapstad, of deze school ook echt zit te wachten op de gevraagde of aangeboden hulp. Ik kan dat vanuit Nederland niet beoordelen. Bij de school in Tanzania was het gewenst, maar het bleek maar om één docent te gaan uiteindelijk. Dan weet ik precies waar het geld aan wordt uitgegeven en dat er niets verloren gaat.’

VRIJESCHOLEN

In de tijd dat Claudia Afrika onder haar hoede had, is het aantal vrijescholen gegroeid van vijf naar vier-

entwintig en daarbij is in 1992 een lerarenopleiding in Kaapstad van start gegaan, het Centre for Creative Education (CCE). Claartje Wijnbergh en Truus Gerrets waren al eerder een lerarenopleiding in Johannesburg begonnen. Claudia werkte veel samen met de medewerkers van het CCE, zoals de zwarte vrouw Nomangezi. ‘Zij is leerkracht aan het CCE in Kaapstad als “community developer”. Dat lijkt op wat een maatschappelijk werkster doet, maar dan ruimer. Zij is een belangrijke figuur voor het sociale leven in de Township Khayelitsha en is heel belangrijk voor de ontwikkeling van de vrijescholen onder zwarten geweest. Al tijdens de apartheidperiode was zij lerares Xhosa – een van de veertien officiële talen in Zuid-Afrika. Deze taal wordt op veel vrijescholen bij Kaapstad als tweede taal geleerd – op de Constantia Waldorf School in Kaapstad.

Nomangezi woont in een stenen huisje in Khayelitsha, aan de rand van Kaapstad. ‘Als ik in Afrika was, overnachtte ik ook altijd twee nachten bij haar; volgens mijn Nederlandse vrienden was dit de goden verzoeken, maar ik heb me nooit onveilig gevoeld.’ De Township bestaat uit kleine stenen huisjes afgewisseld met krotten van board, karton en golfplaten. De hoofdwegen zijn geasfalteerd, maar de zijweggetjes niet, waardoor het geheel met het regenseizoen in een modderpoel verandert. Er is geen waterleiding of elektriciteit, maar de bewoners zijn ‘meesters in het aftappen van deze zaken’, aldus Claudia. In de Khayelitsha is ook een vrijeschool, de Zenzeleni School, uitsluitend bezocht door zwarte kinderen. Vrijescholen staan in Afrika niet gelijk aan elitair onderwijs, hoewel de meeste scholen zonder overheidssubsidie moet overleven.

GELUK

Het werk voor het IHF mag voor Claudia ten einde zijn; haar fascinatie voor het Afrikaanse continent is dat allerminst. Vrij van andere verplichtingen stort ze zich nu geheel op ‘haar’ vrouwengroepen in Zambia, waarover ze op haar website www.lusekelo.org bericht. ‘De twintig vrouwen van de Lusekelo Women’s Group – lusekelo betekent ‘geluk’ – heb ik leren kennen tijdens mijn bezoek aan Zambia vanwege het huwelijk van mijn petekind met een Zambiaanse man.’ Het begon met het leren breien van dekens. ‘Een deken is naast een huis en voedsel heel belangrijk, vanwege de koude nachten.’ Na drie jaar is er een schoolgebouw verrezen voor zestig zwarte kinderen en twee werkplaatsen waar de vrouwen op een tiental trapnaaimachines – door Claudia daar ter plekke gekocht – werken om zelf hun geld te verdienen. ‘Als ik nu kom, vragen er misschien een of twee vrouwen nog om geld voor hun kinderen, terwijl het er eerst wel twintig waren. Zo is de situatie veranderd. Het

hoeft niet meer, ze kunnen nu zelf in hun onderhoud voorzien.'

Ze geniet van hoe vindingrijk de mensen zijn, bijvoorbeeld in het vormgeven van het onderwijs. 'In Nederland adviseerde iemand me om iets leuks met kurk te doen, maar waar moet ik kurk vinden? Ze hebben daar zelfs geen afval. Plastic zakjes die in de berm liggen, worden door de kinderen verzameld en tot bal omgevormd.' Dus maken ze klei gewoon van aarde uit de grond en een pop wordt niet van wol, maar van gras gevlochten. 'Iemand herinnerde zich toen dat vroeger ook gedaan te hebben. Blijkbaar zijn ze dat toch kwijtgeraakt', mijmert Claudia. Ze is niet zeker waardoor dit komt: 'Misschien door de strijd om het bestaan en door de ziekten die er zo heersen?'

Haar werk voor het IHF vond ze 'een voorrecht' om te doen, maar bij haar werk nu in Zambia gaat haar grootste wens in vervulling. 'Mijn creativiteit en enthousiasme doorgeven aan anderen, dat heb ik altijd willen doen. Ik had ooit voor ogen docent te worden aan de lerarenopleiding Helicon. Daar is het niet van gekomen, alleen doe ik het nu op kleine schaal toch, maar dan in Afrika.' Ook haar werk in Zambia doet ze vanuit de antroposofische gedachte en de vrijeschoolpedagogie. 'Ik zou nooit meer anders kunnen. Een van mijn zoons zei toen hij twaalf was tegen me: "Waarom noem je wat je doet antroposofie? Het is gewoon waar."'

Wat doet het IHF?

Het Internationaal Hulpfonds voor vrijeschoolpedagogie is ruim twintig jaar geleden opgericht om destijds enkele vrijeschoolprojecten in Suriname te helpen. Nu werken elf mensen op vrijwillige basis om een scala aan initiatieven en bestaande projecten buiten Nederland te ondersteunen. De overeenkomst van alle projecten is dat ze werken vanuit de vrijeschoolpedagogie, maar het kunnen naast scholen ook opleidingen zijn of weeshuizen. Daarnaast moet de hulpvraag van de projecten zelf komen, moeten ze een plaats hebben in de eigen samenleving en moet het project na enige tijd zichzelf enigszins in stand kunnen houden. Tweemaal per jaar stuurt het fonds een Rondbrief met de stand van zaken en nieuwe acties. Wie meer wil weten, kan bellen met het secretariaat in Driebergen, (0343) 514 392, of kijken op www.internationaalhulpfonds.nl.

Artikel uit:
Motief, Maandblad voor Antroposofie nr. 81, januari 2005